सर्व प्रकारं जगतो हिताय

अन्तिम अग्नि संस्कार क्रिया

(दीपय् यायेगु क्रिया)

नेपाल पंरम्परागत बौद्धधर्म संघ

२०६२

सर्व प्रकारं जगतो हिताय

अन्तिम अग्नि संस्कार क्रिया

(दीपय् यायेगु क्रिया)

निर्देशक

श्रद्धेय पूज्य गुरुवर डा. नरेशमान वज्राचार्य

सम्पादक

श्री राजभाइ वज्राचार्य

श्री चक्रराज वज्राचार्य

श्री माणिकरत्न शाक्य'मणीश'

प्रकाशक

नेपाल परम्परागत बौद्धधर्म संघ

न:बही, यल ।

दाता

संखरत्न वज्राचार्य

महापा:, यल ।

प्रकाशक :

नेपाल परम्परागत बौद्ध धर्म संघ

नःबही, यल ।

फोन नं. ५५५३१२९

पियनागु दिं :

बु.सं. २५४९

ने.सं. ११२५

बि.सं. २०६२

ई.सं. २००५

लसता : गुंलाया लसताय्

मुद्रक : सुभाव प्रिन्टिङ्ग प्रेस, नःबही, यल
फोन : ५५३३१६१

पिकाक:या थ:गु खँ

नेवा: वौद्ध समाजय् सिइधुका याइगु अन्त्येष्टि क्रिया थ:थ:गु हे ढंगं यानावयाच्वंगु दु। अप्व धैथें थ्व कियापाखें अनभिज्ञ स्वनंदु। थ्व हे खंयात वा:चायेका यल ह:खाया छथ्व जिज्ञासु सिइगुथि पुचलं पूज्य गुरुवर डा. नरेशमान वज्राचार्यजुयात थ्व कियाया वारे कनाविज्यायेत अनुरोध याना विज्या:गु जुल। इमिगु अनुरोधयात स्वीकार यासें वसपोल गुरु न थौया वर्तमान अवस्थाय् सहि ढंगं थुगु कियाया वारे वौद्ध समुदाय दुने फैले यायेफत धा:सा लिपा जुया वइगु विकृतिपाखें वचे याये फइ धैगु खंयात महशुस यासें शिष्यपिं राजभाइ वज्राचार्य, चकराज वज्राचार्य व माणिकरत्न शाक्य "मणीश" पिन्त निर्देशन विया: तत्सम्वन्धी सफूत अध्ययन याका: थुगु चिकिचाधंगु निर्देशिका दयेका विज्यात।

पूज्य गुरुवर डा. नरेशमान वज्राचार्यजुया निर्देशनय् तयार जूगु थुगु निर्देशिकायात सफूया रुपय् प्रकाशन यायेफत धा:सा अन्त्येष्टि क्रियाय् वौद्ध जनसमुदाय दथ्वी दयावयाच्वंगु थी थी कथंया शका उपशंका याउंक हे निवारण यायेफइ धैगु मतिइ तया: नेपाल परम्परागत वौद्ध धर्म संघपाखें थुगु सफू प्रकाशन यानागु जुल। थुगु सफू प्रकाशनया निति आर्थिक ग्वहालि याना विज्या:म्ह नेपाल परम्परागत वौद्धधर्म संघया दुज: नापं लोकेश्वर पूजाया कजि भाजु शंखरत्न वज्राचार्यजुयात नं यक्व यक्व सुभाय् वियाच्वना। वसपोल थुगु सफू वसपोलया दिवगत पिता इन्द्ररत्न वज्राचार्य व माता नानीमाया वज्राचार्यया नाम प्रकाशन या:गु जुल। अन्तय् थुगु सफू प्रकाशनपाखें संसारय् च्वंपि सकल प्राणीपिनि उद्धार जुइमा धका कामना यानाच्वना। अस्तु

नेपाल परम्परागत वौद्ध धर्म संघ

न:बही, यल, फोन ल्या: ५५५३१२९

दाताया नुगः खँ

नेपाः दे बुद्धधर्म व बौद्ध संस्कृति वालाक चलेजुया वयाच्वंगु थाय् खः। थन थाय् थासय् वहावही, बुद्ध व बोधिसत्वपिंगु मूर्ति स्थापना यानातःगु दु। थन स्थापना यानातःगु वहावही, बुद्ध व बोधिसत्वपिंगु पूजा यनेगु चलन न्हापां निसें न्ह्यानावयाच्वंगु खनेदु। अथेहे थनया बौद्धजनपिन्स नं बुद्धधर्मयात अनुसरण यानाः धर्मानुकुल जीवन न्ह्याकावयाच्वंगु दु।

नेपाल परम्परागत बौद्धधर्म संघपाखें नं बुद्ध व बोधिसत्वपिंगु महिमायात लुमंकाः, थनया बौद्धजनपिन्त बोधिचर्या अभ्यास याकेगु नापं युवावर्गपिन्त बुद्धधर्मप्रति उन्मुख यायेगु तातुनाः थाय् थासय् वनाः लोकेश्वर पूजा, पाठ व ध्यानया ज्याझ्व न्ह्याकावयाच्वंगु जुल। थ्वगु ज्याझ्व श्रद्धेय गुरुवर डा. नरेशमान वज्राचार्यजुया धर्माधिकारत्वय् न्ह्यानावयाच्वंगु खः। लोकेश्वर पूजा यनेगु झ्वलय् यल ह्ःखास्थित लोकेश्वरया थाय् पूजा याःवंगु जुल। अन वसपोल गुरु लोकेश्वरया आदर्श नापं नेवाः बौद्ध समाजय् दुथ्यानाच्वंगु संस्कारत मध्ये छगू महत्वपूर्णगु संस्कार दीवंगत जुइधुंका दीपे याइगु **अन्तिम अग्नि संस्कार** क्रियाया बारे सप्रमाण व्याख्या यानाविज्यात। वसपोल कनाः विज्याःगु ख्व थौकन्हेया परिस्थितिइ तःसकं महत्वपूर्ण जूगु जित महसुस जुल छाय्धाःसा थौकन्हेया बौद्ध समाजय् बौद्ध धर्मानुयायीपिं अर्प्वासिन सिइधुंका दीपय् याइगु कियायात परम्पराया रुपय् जक यानावयाच्वंगु खनेदु। थ्वकिया कारण थुइका यानावयाच्वंगु खनेमदु उकिं थौकन्हेया थ्वगु परिस्थितिइ वसपोलं कनाविज्याःगु महत्वपूर्ण खंयात प्रवचनय् जक सिमित मयासे सफूया रुपय् छापे याना पिकायेमाःगु जित अनुभूति जुल। थ्वकियात

सफूया रुप विइफत धाःमा **अन्तिम अग्नि संस्कार**या तथ्यवांग मसिया च्वंपिं यक्वसित थुकिया वांगं सिइकेगु अवसर प्राप्त जुइ अथेहे विधिवत रुपं अग्नि संस्कार यायेगु समयाच्वंपिन्त न मार्गदर्शन जुइगु ज्वलया रुपय् जूवनी धैगु मतिइ तयाः जि थः पिता इन्द्ररत्न वज्राचार्य व माता नानीमाया वज्राचार्यया नामं थुगु प्रवचनयात सफूया रुपय् पिकायेगु इच्छा प्वंकागु जुल । थ्व जिगु मनसाय् पूवंकेया निति आवश्यक निर्देशन बिया ग्वहाली याना बिज्याःम्ह गुरुवर डा. नरेशमान वज्राचार्यजु प्रति यक्व कृतज्ञ जुयाच्वना । अथेहे गुरुया निर्देशन अनुरुप सम्पादन यानाः ग्वहाली यानाबिज्याःपिं भाजु माणिकरत्न शाक्य"मर्णाश", भाजु राजभाइ वज्राचार्य व भाजु चकराज वज्राचार्यपिन्त नं यक्व सुभाय देछाया च्वना । थुगु सफू प्रकाशन यानागु पाखें संसारय् च्वंपिं सर्वसत्व प्राणीपिनिगु उद्धार जुइमा धका कामना यानाच्वना । भवतु सर्व मंगलम् ।

शंखरत्न वज्राचार्य

महापाः, यल ।

धलः पौ

१.अन्तिम अग्नि संस्कार परिचय

वुद्ध जन्मभूमि नेपाः देशय् प्राचीनकालंनिसें वुद्धधर्म वालाक प्रचार प्रसार जुयावयाच्वंगु दु । नेपाः देशय् नं विशेष याना स्वनिगः दुनं च्वंपि वौद्धजनतय्सं श्री स्वयम्भू धर्मधातु वागीश्वरयात मूल आधार मानं यानाः थी थी कथं विहार चैत्य, धर्मधातु मण्डल आदि स्थापना यानाः, वुद्धधर्म व वौद्ध संस्कृतियात न्ह्याका वयाच्वंगु दु । थुकथं वौद्ध संस्कृतियात न्ह्याका वनेगु भ्रवलय् थनया वौद्धजनपिन्सं जीवनया हरेक कर्मकाण्ड वुद्धधर्म अनुरुप यानावयाच्वंगु दु । गुकिंयाना थनया वौद्धजनपिनिगु जीवन प्राचीनकाल निसें वुद्धधर्मया लिधंसाय् न्ह्यानावयाच्वंगु जुल ।

नेपालमण्डलया वौद्धजनपिन्सं वुद्धधर्मयात थःगु हे जीवनय् साक्षात्कार यायेगु भावनां दयेकाथकूगु कर्मकाण्डप्रति थौकन्हेया युवावर्गपिंगु उलि यक्व मन क्वसाःगु खनेमदु । थथे जूगुया मूकारण गुलिसिन थुकिया आधारयात मसियासा गुलिसिनं थुकिया महत्वयात मसिया खः । गुकियाना अप्व धैथें कर्मकाण्डत परम्परायाा रुपय् जक न्ह्यानावयाच्वंगु खनेदु । थुकथ परम्पराया रुपय् जक न्ह्यानावयाच्वंगु कर्मकाण्डत मध्यय् सिइधुका याइगु कर्मकाण्ड अर्थात मृत्यु उपरान्त दीपय् याइगु क्रिया छगू नं खः । अथेजूगुलि थ्व दीपय् याइगु संस्कारया महत्वयात वाः चायेकाः श्रद्धेय गुरु डा नरेशमान वज्राचार्यजुया निर्देशनय् यलय् याइगु अग्नि संस्कार क्रियाया लिधंसाय् "**अन्तिम अग्नि संस्कार क्रिया**" यात विश्लेषणयासें सप्रमाण प्रस्तुत यायेगु कुत यानागु जुल ।

२.दीपय् यायेगु कियाविधि

१. दीप वा घाटय् ध्यनेवं सिंपं जवं स्वचा चाहुला: सीम्हया शिर उत्तर दिशा लाका: कूटा सिंपय् दिके ।

२. कूटा लिकाये ।

३. म्हय्‌पा (क्वबिया व:पिं) तय्‌सं सीम्हयात ल:त्वंके ।

४. ख्वया व:पिन्सं थकालीकथं सीम्हयात ल:त्वंके ।

५. अन्तय् मिं तइम्हसिनं सीम्हयात जवं स्वचा खवं स्वचा चाहुला ल:स्वक: त्वंके ।

वाक्य -

यावन्त सर्वसत्वा: सत्व संग्रहेण संगृहीता
अण्डजा वा जरायुजा वा संस्वेदजा वा
उपपादुका वा रुपिणो वा अरुपिणो वा
संज्ञिनो वा असंज्ञिनो वा नैव संज्ञिनो ना संज्ञिनो वा
या‌वन् कश्चित्सत्व धातु: प्रज्ञप्यमान: प्रज्ञप्यते ते
च मया सर्वेऽनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वापयितव्या: ॥
ओं पद्मे पद्मे महापद्मे पद्मगर्भे दिवंगत (अमुक) नाम ध्येयस्य
सुखावत्यां लोकधातावनुगच्छन्तु स्वधा ॥

६. मिंप्वालय् नस्वा, कपू श्रीखण्ड आदि नस्वाव:गु वस्तुत तया:
मिंतइम्हसिनं स्वचा: चाहुला सीम्हया छ्यँनय् मिं तयेके ।

७. सनां व:पिं दक्वसिनं दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वनाच्वने ।

वाक्य -
ओं नम सर्व्वदुर्गति परिशोधनराजाय तथागतायार्हते सम्यक्
संबुद्धाय ॥ तद्यथा ॥ ओं शोधने शोधने सर्व्वपापविशोधने
शुद्धे विशुद्धे (दिवंगत अमुक नाम ध्येयस्य) सर्व्वकर्मावरणविशुद्धे
स्वाहा ॥

८. सनांवंपिं तीर्थय् ख्वा:सिला: लिहाँवये ।

९. गुथियारतय्सं सी उनावयवं छेँ ज:पिन्त खवर बिये ।

१०. भष्म (नौ) लखं स्याना:, मनू ज्याना:, हथं मिखा, कौ म्हुतु, कपा
क्वँ, ल्हा: क्वँ, तुति क्वँ यथा स्थाने तया: प्रेतमूर्ति दयेका उकी कुशा
लप्ते पुजाभ: तया मिं त:म्हसिनं पूजा याये ।

प्रेतमूर्ति पूजा यायेगु वाक्य -
ओं सर्ववित् वज्रगन्धे स्वधा । (सिन्ह तिके)
ओं सर्ववित् वज्रपुष्पे स्वधा । (स्वां छाये)
ओं सर्ववित् वज्रधूपे स्वधा । (धुं क्यने)
ओं सर्ववित् वज्रदीपे स्वधा । (मत क्यने)
ओं सर्ववित् वज्रनैवद्ये स्वधा । (नैवद्य छाये)

११. पूजा यायेधुंका प्रेतमूर्ति तीर्थय् चुइका छ्वये वा प्रेतमूर्ति तीर्थया लखं चुइका छ्वये ।

१२. अस्थिधातु (नौ) तयाः फिया चैत्य दयेका तिं कथि स्वपु चिनाः तुयुगु छत्रं चैत्यय् कुयेका पूजा याये ।

वाक्य -

ओं वज्रगन्धे स्वाहा । (सिन्ह तिके)
ओं वज्रपुष्पे स्वाहा । (स्वां छाये)
ओं वज्रधूपे स्वाहा । (धुं क्यने)
ओं वज्रदीपे स्वाहा । (मत क्यने)
ओं वज्रनैवद्य स्वाहा । (नैवद्य छाये)

१३. पुंइ तयाः पुइ हायेके, सा दुरुं लुनाः थल भ्वःपुइकाः छ्वैंय् लिहाँ वये ।

१४. छ्वैंय् बलिं पियाः दुकाये ।

॥ थुलि दीपय् यायेगु कियाविधि जुल ॥

३. दीपय् यायेगु कियाया औचित्य

नेवा वौद्ध समाजय् न्ह्यानावयाच्वंगु थी थी कर्मकाण्डत मध्य मृत्यु जुइधुंका दीपय् याइगु अग्नि संस्कार किया छगू न खः । थौंकन्हे थुगु किया परम्पराया रुपय् जक न्ह्यानावयाच्वंगु खनेदु । थन थुगु कियाया औचित्ययात वाःचायेका मृत्यु परान्त मृतकयात पौगां फायेकेगु निमें कयाः अस्थिधातु तयाः फिया चैत्य दयेकेगु विषययात नक्क कयाः सप्रमाण विश्लेषण यायेगु कुतः यानागु जुल ।

३.१ मृत शरीरय् पौगां फायेकेगु

नेवाः वौद्ध समाजय् दुने च्वंम्ह सुनं व्यक्तिया जव मृत्यु जुइ वया थःथितिपिन्त मृत्यु जूगु खवर कंके छ्वइ । थः स्यान्यापिं व्यक्तिपिन्स पौगा ज्वना वयाः पौगां फायेक वइ । गुलिसिनं छेंय् वयाः, गुलिसिन दीपय् वयाः पौगां फायेकः वइ । थथे पौगां फायकवःगु धैगु मृत्यु जुम्ह व्यक्तियात सम्मान स्वरुप गां फायेकवःगु खः ।

थौंकन्हे पौगां फायेक वइवले पौगाया प्रतीक स्वरुप चीपुगु कपाचय् कापतं भुनातःगु छकू टुक्रा कापतं जक फायकः वइ तर वुद्धकालय् भगवान वुद्धयात पौगाया रुपय् कपाय् सहितगु तःतःपूगु गा हे फायेकूगु जुयाच्वन । वौद्ध ग्रन्थ दीघनिकाय सफुतिइ उल्लेख जुयाच्वगु कथ भगवान वुद्ध महापरिनिर्वाण जुयाविज्यायेधुंका वसपोलया शरीर दर्शन याःवःपि कुसीनारया मल्लपिन्स आयुष्मान आनन्दयाके वुद्धया शरीरयात गुकथ सम्मान यायेमाः धकाः न्यंवले आयुष्मान आनन्द धयाविज्यात - *"वाशिष्ठपि ! चकवर्ती राजाया शरीरयात थें न्हापां न्हूगु वस्त्र (अहतेन वत्थेन) हिनेमाः अनलिपा पवित्रगु*

कपाय तया: न्हूगु वस्त्रं हिनेमा: थुकथं न्यास:पु कपाय व वस्त्रं हिना: ...
च्याकेमा:" कुसीनाराया मल्लपिन्स आयुष्मान आनन्दं धयाविज्या:थें है वुद्धया शरीरयात न्यास:पु कपाय् व वस्त्र हिंगु जुल। कुसीनाराया मल्लपिन्स भगवान बुद्धयात सम्मान स्वरुप या:गु थ्वहे घटनायात अनुकरण याना: थौंतक्क नं नेवा बौद्ध समाजय् मृत्यु उपरान्त पौंगा फायेकेगु परम्परा न्ह्याना वयाच्वंगु जुइमा धका: विश्वास यायेफु।

३.२ सिइबाजं थाका सिथं यंकेगु

सिइवाजं थाका: सिथं यंकेगु नं नेवा समाजय् दया वयाच्वंगु प्राचीन परम्परा ख:। नेवा: बौद्ध समाजय् सिइवाजं कथं का:, नाय् खिं व **धुस्या** थाना सिथं यंकी।

भगवान बुद्धया महापरिनिर्वाण जूवले नं ससम्मान स्वरुप थी थी वाजं थाका: सिथं यंकूगु खं बौद्ध ग्रन्थय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु। भगवान बुद्धया महापरिनिर्वाण लिपा नं वाजं थाका: नगर चाहिका थी थी न्ह्या छाना: धु धुपाय् च्याका: न्ह्यन्हु तक्क पूजा याना: वसपोलया शरीरयात सिथ यंकूगु जुयाच्वन। थथे यंकूवलय् नगरया उत्तरद्वारं यंका उत्तरद्वारं है दुतहया: नगरया मध्य भागय् जुका: हाकनं पूर्व द्वारं पितयंका: मकुटबन्धन धा:गु थासय् दाहसंस्कार या:गु ख:। बुद्धया जीवनकालय् मरणांप्रान्त वाज थाका: नगर चा:हिका: सिथं यंकूगुया हे स्मरण कथं भ्रीगु बौद्ध समाजय् नं बौद्ध विहारय् आजु जुयाच्वंपिं व्यक्तिपिंगु मृत्यु जुइवले सिइ वाजं थाका छत्रं नं कुइका सिथं यंकेगु परम्परा न्ह्यानाव:गु खनेदु अथहे सर्व साधारण व्यक्तिपिंगु मृत्यु जुइवले नं का: वाजं थाका: सिथं यंकेगु परम्परा दु।

३.३ मृतकया शिर उत्तर दिशाय् लाका: सिँपँय् तयेगु

नेवा: बौद्धसमाजय् जव मुन छम्ह बौद्ध व्यक्तिया मृत्यु जुइ बयान सिर्थं यंका दीपय् थ्यंका स्वचा हिइका: सिंपँय् नइ । थथे सिंपँय् तयेवलय् गुगु दिशाय् स्वका तयेगु ख: ? थ्व सर्कमिगु मनय् वइगु न्हयसः ख: । नेपालमण्डलय् दुने नं यें, यल व ख्वपय् मृतकयात सिंपँय् तयेवलय् गन्हे स्वका: तयेगु धैगु निश्चित नियम मदु । गुलिस्मिन पूर्व स्वका तइगु गुलिसिनं पश्चिम व उत्तर स्वका: तइ । धात्थें छु दिशा स्वका: तयेमा:गु ख: थ्व छगू अनुसन्धानया विषय ख: ।

बौद्ध ग्रन्थ दीघनिकाय सफुतिइ उल्लेख जुयाच्वंगु कथं भगवान बुद्धं थ: परिनिर्वाण जुइत्यंगु इलय् आयुष्मान आनन्दयात धयाविज्यात । *"आनन्द ! यमक शालवृक्षया दथुइ जिगु निर्ति उत्तर शिर लाका आसन (सिंह शैय्या) दयेकि"* । आयुष्मान आनन्द नं बुद्ध धयाविज्या:थें उत्तर फुसलाका आसन *(सिंह शैय्या)* दयेकाविज्यात, लिपा बुद्ध वहे आसनय् च्वना: जव तुतिया द्यने खव तुति तया: स्मृतिसम्प्रजन्य जुया: ग्वतुला: महापरिनिर्वाण जुयाविज्यात । भगवान बुद्ध स्वयं थ:गु आदेश अनुसार आसन दयेके बिया: उत्तर फुसलाका परिनिर्वाण जुयाविज्या:गुलिं बुद्धधर्मया धम्मानुयायीपिन्स नं थुकेयात हे अनुसरण याना: मरणया अवस्थाय् व मरणोप्रान्त मृतकयात सिपँय् थ्यनेवले नं उत्तर दिशाय् शिरलाका: तयेगु उपयुक्त जूगु खनेदु ।

३.४ म्हय्‌था व ख्वया व:पिन्सं ल: त्वंकेगु

मृतकयात सिंपँय् तयें धुंका दक्वसिवें न्हापां ख्वविया व:पि म्हय्‌थापिन्स ल: त्वंकी अनंलिपा ख्वया व:पिं थ: जहान परिवारपिन्स छसि कथं ल: त्वंकी । थथे ल: त्वंकेगुया ल्यूने छखे श्रद्धाया भावना सुलाच्वंगु दुसा मेखे मृत्यु जूगु परिक्षण यायेगु प्रविधि सुलाच्वंगु खनेदु ।

सुनं व्यक्तिया मृत्यु जुइवले व धात्थे मदुगु खः वा मखु सिइकेगु विविध प्रकारया उपायत दु । डाक्टरं जूमा एथेस्कोप, ई.सि. जि आदि विविध उपकरणत प्रयोग यानाः मुटुया धडकन स्वयाः मुटुया धडकन मदयेधुकूगु प्रमाणित यानाः, मिखा परिक्षण याना मिखाया नानीचा मसनेधुकूगु प्रमाणित यानाः मृत्यु घोषणा याइ अथेहे घाट वैद्य व मेपिं वैद्यपिन्स जूमा नाडी परिक्षण याना नाडीया चाल मदयेधुंकूगु महशुश यासे मृत्यु घोषणा याइ ।

वौद्धतन्त्र कथं भीगु शरीरय् खुना प्रकारया वायु दु सुनं प्राणीपि मृत्यु जुइवले वयाके दुगु प्राण वायु मदयावनी । थथे सिइम्हसिके प्राण वायु मदयेधुंकीगु जुयाः सिइम्हेसित लः त्वंकीवले लः गन हे मदयूमं सग्ग कुहांवनी , यदी मसिइनिगु जूसा लः क्वहां वनीमखु । उकी सिइम्हयात लःत्वंका स्वयेगु धैगु धात्थे मृत्यु जूगु खः वा मखु धका सिइके फइगु, न्ह्याम्हसिनं नं परिक्षण याना स्वये फुगु नाप परिणाम ममंत धागं फैगु अःपुगु प्रविधि खनेदु ।

मृत्यु उपरान्त दीपय् तयाः उना छ्वय् न्हयः छक छेंजःपिं प्रत्येकम्सिन लःत्वंकी । थथे लः त्वंकूगु धैगु धैगु डाक्टर, वैद्य मृत्यु घोषणा यायेधुका न छेंजःपिं दक्वसिनं निश्चितरुपं धात्थें मृत्यु जूगु खः वा मखु धका सिइकेन यानावयाच्वंगु उपाय खनेदु, ।

३.५ मिं तइम्हसिनं सिइम्हयात न्ह्यखतं व अःखतं चाहिलेगु

नेवाः वौद्ध समाजय् दयाच्वंगु परम्परा कथं सीम्हयात लः त्वंकी वलय् गुलिमिनं जवं छ्चाः चाहुला, गुलिसिनं जवं छ्चा खवं छ्चाः चाःहुला लःत्वंकीमा मिं तइम्हसिन लः त्वंकीवले जवं स्वचाः खवं स्वचाः चाःहुली ।

थथे सिइम्हयात चाःहुलेगुयात अध्ययन याना म्वनधाःया थुकिइ दुंने बुद्धधर्मया गहन दर्शन सुलाच्वंगु खंकेफु ।

बौद्ध धर्म कथं संसारय् प्राणीपि जन्म जुइ, नाःधिक जुइ, गंगी जुइ, वुढा जुइ, मृत्यु जुइ । थुकियात मेगु भाषां जन्म, जरा, व्याधि व मरण धाइ । भीपिं दक्वं प्राणिपिं थ्वहे जन्म व मरणया चक्रय् चाहिलाच्वगु दु । बौद्ध धर्म कथं भीपिं थुकथं जन्म व मरणया चक्रय् चाहिला च्वनले थ्व संसारं मुक्त जुइ फैमखु । संसारय् चाहिला च्वंतले धात्थेंया सुख प्राप्त यायेफैमखु । धात्थेंया सुख प्राप्त यायेगु खःसा जन्म व मरणया चक्र मुक्त जुयावने फयेकेमाः । थुकिया लागि जन्म जुइगु (उत्पति)या कारण जक थुइकां मगाः जन्म मजुइगु (निरोध)या कारण न थुइकेमाः ।

जन्म व मरणं मुक्त जुइया निंतिं जन्म, जरा, व्याधि व मरणया कारणयागु जक ज्ञान दयां मगाकि थुकिया विपरीत कथं मरण, व्याधि, जरा व जन्म मदैगुया कारण नं थुइकेमा ।

जन्म, जरा, व्याधि व मरण जुइगु ज्ञान धैगु जवंतुलावंगु घःचाः स्वरुपया ज्ञान खःसा जन्म, जरा, व्याधि व मरण मजुइगुया ज्ञान धैगु खवतुलाच्वंगु घःचा स्वरुपया ज्ञान खः । भगवान बुद्ध जन्म, जरा, व्याधि व मरणयागु उत्पतिया कारण व निरोधयात जवं नं खवं नं थुइका हे बुद्धत्व प्राप्त यानाविज्याःगु खः । थथे जीवनचक्रया उत्पति व निरोधया ज्ञानयात भगवानबुद्ध अनुलोम(जवंतुलाच्वगु) व प्रतिलोम(खवंतुलाच्वगु) धकाः थुइकाविज्यात ।

बौद्ध ग्रन्थ महावग्ग दुने च्वगु बोधिकथाय् उल्लेख जुयाच्वगु

कथ भगवान बुद्ध उरुवेला वनय् नैरञ्जना खुसी सिथय् न्हयन्हु तक च्वनाविज्यात। अन वमपोल प्रतीत्यसमुत्पाद ज्ञानयात न्हयकथ न अखथ न थुइका: बुद्धत्व लाभ यानाविज्यात। थुगु खं महावग्ग ग्रन्थय् थुकथ उल्लेख जुयाच्वगु दु।

तेन समयेन बुद्धो भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो। अथ खो भगवा बोधिरुक्खमूले सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसीदि विमुत्तिसुखपटिसंवेदी। अथ खो भगवा रत्तिया पठमं यामं पटिच्चसमुत्पादं अनुलोमपटिलोमं मनकासि - "अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं, विञ्ञाणपच्चया नामरुपं, नामरुपपच्चया सलायतनं, सलायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति - एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

अविज्जायत्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो, विञ्ञाणनिरोधा नामरुपनिरोधो, नामरुपनिरोधा सलायतननिरोधो, सलायतन निरोधा फस्सनिराधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति - एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती ति।

अर्थ - उगु इलय् भगवान बुद्ध उरुवेला वनय् नैरञ्जना खुसि सिथय् बोधिसिमाया क्वय् च्वनाविज्यात अन बोधिसिमाया क्वय् भगवान बुद्ध

न्हयन्हु तक छथाय् हे जक स्वया: विमुक्ति सुख अनुभव यानाविज्यान अन भगवान बुद्धं चान्हेसिया न्हापागु प्रहरं प्रतीत्यसमुत्पादयात अनुलोम व प्रतिलोम कथं थुइकाविज्यात - अविद्यायाकारण संस्कार उत्पन्न जुइ, संस्कारया कारणं विज्ञान उत्पन्न जुइ, विज्ञानया कारण नापरूप उत्पन्न जुइ, नापरुपया कारणं षडायतन उत्पन्न जुइ, षडायतनया कारण स्पर्श उत्पन्न जुइ, स्पर्शया कारण वेदना उत्पन्न जुइ, वेदनाया कारण तृष्णा उत्पन्न जुइ, तृष्णाया कारणं उपादान उत्पन्न जुइ, उपादानया कारण भव उत्पन्न जुइ, भवया कारणं जाति उत्पन्न जुइ, जातिया कारण जरामरण उत्पन्न जुइ, नापं शोक सन्ताप, दु:ख, दोमन, अशान्त उत्पन्न जुइ, थुकथं दु:ख स्कन्ध (दु:खया पुसा) जक उत्पन्न जुयाच्वनी।

अविद्या पूर्णरुपं निरोध (सुचुक्क मदयेकेगु) जुलकि संस्कार निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुलकि विज्ञान निरोध जुइ, विज्ञान निरोध जुलकि नापरूप निरोध जुइ, नापरुप निरोध जुलकि षडायतन निरोध जुइ, षडायतन निरोध जुलकि स्पर्श निरोध जुइ, स्पर्श निरोध जुलकि वेदना निरोध जुइ, वेदना निरोध जुलकि तृष्णा निरोध जुइ, तृष्णा निरोध जुलकि उपादान निरोध जुइ,उपादान निरोध जुलकि भव निरोध जुइ, भव निरोध जुलकि जाति निरोध जुइ, जाति निरोध जुलकि जरामरण निरोध जुइ, नापं शोक सन्ताप, दु:ख दोमन, अशान्त निरोध जुइ, थुकथं दु:खस्कन्ध दक्वं निरोध जुयावनी।

थुकथं भगवान बुद्धं प्रतीत्यसमुत्पाद दर्शनयात न्हयखत न अखत न थुइका बुद्धत्व लाभ यानाविज्यात अथेहे मृतक न प्रतीत्यसमुत्पाद ज्ञान थुगु कथं हे थुइका निर्वाण अथवा बुद्धत्व प्राप्त याये फयेमा धैगु मनसाय न मृतकयात ल: त्वंकीम्ह व्यक्ति जवं स्वचा: खवं स्वचा: चा:हयूगु जुइफु।

मृत्यु जूम्ह व्यक्ति देव, दैत्य, मनुष्य, नरक, प्रेत व तिर्यक थ्यंप खुगुलिं गतिइ जन्म कायेम्वालेमा धैगु अभिप्राय जव म्वचा: खव म्वचा चा:हुला: ल: त्वका वयाच्वंगु जुइमा: धका गुरुवर पं वद्रीरत्न वज्राचार्यजु थ:गु विचा: प्वकाविज्या:गु दु ।

३.६ मिं तइम्हसिनं ल: त्वंकेगु

मितइम्हसिन जव व खव चाहिलेधुंका ल: त्वकीवले छ्गू वाक्य व्वनेगु चलन दु । थुगु वाक्यलिसे ज्व:ला:गु छ्गू वाक्य **वज्रच्छेदिका: प्रज्ञापारमिता** सफुतिइ थुकथं उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

यावन्त सर्वसत्वा: सत्व संग्रहेण संगृहीता
अण्डजा वा जरायुजा वा संस्वेदजा वा
उपपादुका वा रुपिणो वा अरुपिणो वा
संज्ञिनो वा असंज्ञिनो वा नैव संज्ञिनो ना संज्ञिनो वा
यावन् कश्चित्सत्व धातु: प्रज्ञप्यमान: प्रज्ञप्यते ते
च मया सर्वेऽनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वापयितव्या:

अर्थ

थुगु संसारय्(सत्वधातुइ) च्वंपिं ख्येंच जन्म जूपिं, मा वौपाखें जन्म जूपिं, चा:तिं जन्म जूपिं व आफसें आफ जन्म जूपिं गुलि नं प्राणीपि दु अथेहे रुप दुपिं वा रुप मदुपिं, नां दुपिं वा नां मदुपिं दक्व लोकधातुइ च्वंपि प्राणीपिन्त जिं अनुपधिशेष (छुं हे शेष मदुगु) निर्वाण पद लाका विइ ।

मिं तइम्हसिनं ल: त्वकीवले येंय् चलेजुयावयाच्वंगु चलन कथं "**मया सर्वेऽनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वापयितव्या:**" धायेगु सट्टा "**मया महामुद्रा मन्त्रपदे प्रतिष्ठापयितव्या**" धका व्वनेगु चलन दु ।

थ्व वाहेक मृतकयात लः त्वंकेवले मंगु न छगू वाक्य ब्वनेगु च्वनेच्वन दु ।

ओं पद्मे पद्मे महापद्मे पद्मगर्भे दिवंगत (अमुक) नाम ध्येयस्य सुखावत्यां लोकधातावनुगच्छन्तु स्वधा ॥

अर्थ-

दिवंगत जुम्ह व्यक्ति पलेस्वांया गर्भ समानगु सुखावती लोकधातुइ वनेमा (वास लायेमा) ।

थन सुखावतीया अर्थ सुखया आवनी अर्थात सुखया भण्डार धाःगु खः । मेगु शब्दं धायेगु खःसा न्ह्यावले न्ह्यावले सुख प्राप्त जुइगु अवस्था धाःगु खः । थ्व धैगु निर्वाण खः । जवतक सुनं प्राणी निर्वाण पद लाय् फैमखुनि उवले तक वयात धात्थेंयागु सुख प्राप्ती जुइमखु । थ्व जीवनय् प्राप्त यानाच्वनागु सुख धैगु क्षणीक सुखः । थ्व परिवर्तन जुयावनी तिनि । उकिं अनन्त तक सुख प्राप्त यायेगु खःसा निर्वाण पद हे लाये फयेकेमाः । दिवंगत जूम्ह व्यक्तियात लः त्वंकेवले न न्ह्यावले न्ह्यावले सुख जुयाच्वनीगु निर्वाण पद लाय् फयेमा धका जवं स्वचा खव स्वचा चाःहुला लः त्वंकूगु खनेदु ।

३.७ मृतकया शरीरय् मिं तयेगु

मृत शरिरय् मिं तइवले मिंप्वाः ज्वनाः स्वचाः चाहुला मृतकयात वन्दना यासे मिं तइ । थथे मिं तइवले मिप्वालय् नस्वा, कपू, श्रीखण्ड आदि नस्वाः वःगु वस्तुत तइ । मृतकयात वन्दना याना मिं तःगुया स्वापू न भगवान बुद्धयायात याःगु अग्नि संस्कार किया नाप दयाच्वंगु अनुमान यायेफु ।

भगवान वुद्धया शरीरयात दाह संस्कार या:वले कुशीनाराया मल्लतयस वुद्धया शरीरयात स्वचा: चाहुला: मिं तल तर मिं मच्या:,थथे जूगुलि कुशीनाराया मल्लपिन्स थुकिया कारण छु ख:? धका आयुष्मान अनिरुद्धयात न्यंवले वसपोल धयाविज्यात - "आयुष्मान महाकाश्यप न्यास:म्ह भिक्षुपि सहित कुसीनगर वयाच्वंगु दु। गुवलेतक्क आयुष्मान महाकाश्यप भगवानया श्रीचरणय् वन्दना याइमखुनि उवलेतक्क मिं च्याइमखु"

महाकाश्यप महास्थविर अन थ्यंका वसपोल वुद्धया शरीरयात स्वचा चाहुला: वन्दना यात अथे हे न्यास:म्ह भिक्षुपिन्सनं स्वचा: चाहुला वन्दना यात। आयुष्मान महाकाश्यप व न्यास:म्ह भिक्षुपिसं वन्दना यायेधुका आफसं आफ मिं च्याना वल। थ्वहे घटनायात स्मरणयासे नेवा: वौद्ध समाजय् न मिं तइम्हसिनं स्वचा चाहुला वन्दना यासें मिं तयेगु यानावःगु जुइमा:।

३.८ दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वनेगु

सुनं व्यक्तिया मृत्यु जुया: दीपय् यंकीवले नेवा: वौद्ध संस्कार कथं ल्यू ल्यू वनीपिं मनूतयसं दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वना वनी। दुर्गति परिशोधन धारणी छाय् ब्वन, थ्व ब्वना छु जुइ, थ्व ब्वनेगु परम्पराया प्रारम्भ गुकथं जुल थ्व सिइकेवहःगु खं ख:। दुर्गति परिशोधन धारणीया सम्बन्ध नं भगवान वुद्धया जीवनीलिसें स्वानाच्वंगु दु।

भगवान वुद्धया जीवनी कथं भगवान वुद्ध न्हिनं न्हिनं पृथ्वीस च्वंपि सत्व प्राणिपिन्त धर्मदेशना याना विज्याइसा चान्हय् चान्हय् देवलोकय् विज्याना: देवपुत्रपिन्त धर्मदेशना यानाविज्याइगु जुयाच्वन। छन्हुया दिनय् देवराज इन्द्रया तसकं मिलेजूम्ह **विमलमणिप्रभा देवपुत्र**या मृत्यु जुल।

देवराज इन्द्रं थः तसकं मिलेजूम्ह पासा मन्य् जूगुलि मन्य् पश्चात् वयागु जीवन गथे जुइ अर्थात् वं गन जन्म का:वनी धका सिइकेगु इच्छा जुल । अथेजूगुलिं देवराज इन्द्रं भगवान बुद्धयाके विमलमणिप्रभायागु पुनर्जन्मया बारे न्यनाविज्यात । भगवान बुद्धं थ:गु दिव्यचक्षु स्वया: विमलमणिप्रभा अकुशल कर्मया कारणं नरकय् जन्म का:वन धका धयाविज्यात । थ्व खँ न्यना तसकं दुखित जूम्ह देवराज इन्द्रं थुकिया समाधानया लँपु न्यवलं भगवान बुद्धं **"दुर्गति परिशोधन धारणी"** ब्वनधा:सा नरक मुक्त जुइ धका कनाविज्यात । भगवान बुद्धं कनाविज्यागु अनुसार देवराज इन्द्रं दुर्गति-परिशोधन धारणी ब्वन, गुकिया प्रभावं विमलमणिप्रभा दुर्गति मुक्त जुल ।

थ्व प्रसङ्गं छु सिइ दु धा:सा दुर्गति परिशोधन धारणी दक्वसिबे न्हापां भगवानं बुद्धं देवराज इन्द्रयात विमलमणि प्रभाया कारणय् कनाविज्या:गु ख: ।

मूल श्रोत कथं दुर्गति परिशोधन धारणी थुकथं दु ।

ओँ नम सर्व्वदुर्गति परिशोधनराजाय तथागतायार्हते सम्यक् संबुद्धाय ॥ तद्यथा ॥ ओँ शोधने शोधने सर्व्वपापविशोधने शुद्धे विशुद्धे (दिवंगत अमुक नाम ध्येयस्य) सर्व्वकर्मावरणविशुद्धे स्वाहा ॥

दुर्गति परिशोधन धारणीया मूलश्रोत दुर्गति परिशोधन तन्त्र ख: । थौकन्हे प्रचलनय् वयाच्वगु धारणी मूल श्रोतय् दुगु सिक पा:गुलि दुर्गति परिशोधन तन्त्रया आधार उकिइ उल्लेखित धारणीयात थन प्रस्तुत यानागु जुल । थुकेया निर्ति प्रमाण स्वरूप ने.स. ७५७ सालय् च्वयान:गु यलय् छ्यला वयाच्वगु दुर्गति परिशोधन तन्त्र व ने.स. ९१३ यागु येंय् छ्यला

वयाच्वंगु दुर्गति परिशोधन तन्त्रयात कयागु जुल । थ्व वाहेक इस्वी सम्वत १९८३ साल रसियन भाजु स्कोरुप्स्की धाःम्ह व्यक्ति तिव्वति व मेमेगु भाषाया ग्रन्थत स्वया अंग्रेजी सम्पादन यानातःगु दुर्गति परिशोधन तन्त्र नांगु ग्रन्थया नं लिधंसा कयागु जुल । थुपिं दक्व सफुतिइ नं थ्व हे छगू कथंयागु दुर्गति धारणी जूगुलिं थुकियात थन न्हयव्वयागु जुल । थ्व धारणीया आधारय् स्वयेवले थौंकन्हे छ्यला वयाच्वंगु धारणी मूल दुर्गति धारणीया परिवर्तित रुप खः । उकि सकसिनं मूल श्रोतय् आधारित धारणीयात अनुकरण यायेमाःगु खनेदु ।

३.९ प्रेतमूर्ति दयेकेगु

भीगु वौद्ध परम्परा कथं सीम्ह व्यक्तियात पूर्णरूप उइधुका भग्म जूगु नौं लखं स्याना: व नौ दक्वं छ्थाय् तुं मुंका मनू ज्याना प्रेतमूर्ति दयेकी थ्व प्रेतमूर्ति दयेकिइवले हथंया मिखा, कौया म्हुतु कपा क्वें, न्हाहा क्वें, नुनि क्वें यथा स्थानं तइ । थथे प्रेतमूर्ति दयेकूगु नं विशेष कारण दु ।

वुद्धधर्म कथं मृत्यु जूम्ह व्यक्तिं वयागु कर्म व सम्स्कारया लिधंसाय् पुनर्जन्म काइ । पुनर्जन्म काइगु स्थान खुगू दु । व थुकथ खः- दैवलोक, दैत्यलोक, मनुष्यलोक, नरकलोक, प्रेतलोक तिर्यकलोक । थ्व खुगू लोकयात षड्गति नं धाइ । थुपिं थी थी लोकय् जन्म काःवनेगु न्हापाया जन्मय् यानावःगु कर्मय् निर्भर जुइ । महायानी वुद्धधर्म कथ छगू जन्म मेगु जन्म कायेत कम्ति न्हयन्हु लगे जुइ । यदि व व्यक्तिं यानावःगु अकुशल कर्म आपा जुल धाःमा थ्वसिकं नं अप्व लत्या, खुला, दच्छि व निदं तक्क नं विइफु । थथे छगू जन्म मेगु जन्म काःवनेगु तक्कया ईयात अन्तराभव धका धाइ । यदि तसकं हे अकुशल कर्म यानावःम्ह जुल धाःसा मृत्यु उपरान्त

मेगु जन्म का:मवंसे अथवा छु नं जन्म का:वनं मफया अगतिइ लानाच्वनी धका धाइ ।

मृत्यु उपरान्त षड्गति मध्यय् छगूलिइ जन्म का:वन धा:सा मृत्यु जूम्हसित उलि त:धंगु दु:ख जुइमखु, गुलि अगतिइ लाना च्वनीवले दुःख जुइ । नरकय् जन्म का:वनेगु सिकं अगतिइ लाइगु तसकं मभि । थुकें छु मिइ दु धा:सा दक्वसिबे त:धंगु दु:ख व मभिंगु धैगु अगतिइ लानाच्वनीगु ख: । अगतिइ लानाच्वंम्हसिनं थम्हं जक दु:ख भोगे मयासे मेपिं प्राणीपिन्त नं दु:ख वियाच्वनी । थथे अगतिइ लानाच्वंम्हसित मुक्त यायेगु प्रक्रिया झीगु बौद्ध परम्पराय् दुगु जुयाच्वन ।

मृत्यु उपरान्त भष्मया प्रेतमूर्ति दयेकेगु अगतिइ लानाच्वम्ह प्राणीया रुप ख: । मेकथं धायेगु ख:सा प्रेतमूर्तिया रुपय् हथ मिखा , कौया म्हुतु कपा क्वें, ल्हाहा क्वें, तुति क्वें आदि तया: मूर्ति दयेकेगु अगतिइ च्वम्ह प्राणीया प्रतीक ख: । थथे मूर्ति दयेकेधुंका वयात तीर्थया लख चुइका छ्वइ । ताकि न्ह्याक्व हे पाप याना वःम्ह मनू जूसां अगतिइ मलायेमा: । अगतिइ लाना: थ:यात नं दु:ख मजुइमा मेपिन्त नं दु:ख मविइमा धैगु बोधिचित्त भावना थथे याना वयाच्वंगु जुल ।

झीगु परम्परा कथं प्रेतमूर्ति दयेका पूजा यायेवले कुशालप्ते पुजाभ: तया: मिं त:म्हसिनं पूजा याइ । प्रेतमूर्ति पूजा याइवले व्वनीगु वाक्य थुकथं दु ।

ॐ सर्ववित् वज्रगन्धे स्वधा ।

ॐ सर्ववित् वज्रपुष्पे स्वधा ।

ओँ सर्वावित् वज्रधूपे स्वधा ।
ओँ सर्वावित् वज्रदीपे स्वधा ।
ओँ सर्ववित् वज्रनैवद्ये स्वधा ।

३.१० मृतक शरीरयात चतुर्महाभूतय् विलीन यायेगु

वौद्ध दर्शन कथं भ्हीगु शरीर चतुमहाभूतं वनेजुयाच्वंगु दु । चतुर्महाभूत धैगु लः, मिं, फय् व चा खः । चतुर्महाभूतं वनेजूगु शरीरयात चतुर्महाभूतय् न तुं विलिन याना छ्वयेगु पद्धतिया रुपय् अन्तिम अग्नि संस्कार कियायात कायेफु ।

अग्नि संस्कार किया याइवले दक्वसिवे न्हापा मिं तइ, शरीर दक्व मि च्याका भष्म याइ थथे मिं तयेगु धैगु तेज धातुइ लिन यायेगु पद्धति खः, थन लिपा भष्म तयाः चैत्य दयेका पूजा याइ थुकियात पृथ्वीधातु नाप समिश्रण याःगुया रुपय् कायेफु अथेहे भष्मया प्रेतमूर्ति दयेका लिपा लख छ्वचायेका छ्वइ थ्व याःगु जल धातुइ विलीन याःगु पद्धति कथं कायेफुमा अस्थि तया पुयेगु यात वायुधातु नाप विलीन याःगु पद्धतिया रुपय् कायेफु ।

३.११ अस्थिधातु तयाः फिया चैत्य दयेके

अस्थिधातु तयाः चैत्य दयेकेगु परम्परा भगवान वुद्धया जीवनकालंनिसें वःगु परम्परा खः । स्तूप दयेके योग्यपिं प्यंता प्रकारया व्यक्तिपिं दु धका परिनिर्वाण जुइ न्हय आनन्दयात धयाविज्याःगु खः । व थुकथं दु ।

क) तथागत सम्यक्सम्बुद्ध
ख) प्रत्येक बुद्ध

ग) अरहन्त व्यक्ति

घ) चक्रवर्ती राजा

वुद्ध परिनिर्वाण लिपा वुद्धया वचन कथ वुद्धया दाहसंस्कार सिधयेका थी थी देश, नगर, ग्रामया जुजुपिं राजकुमारपिं वया: अस्थिधातु का:वल । वौद्धग्रन्थ दीघनिकाय सफूतिइ उल्लेख जुयाच्वंगु कथ अस्थिधातु का:वंपि थुकथं दु ।

१. मगधराजा वैदेहीपुत्र अजातशत्रु
२. वैशाली देशया लिच्छवी
३. कपिलवस्तुया शाक्यजुजुपिं
४. अल्लकप्प देशया वुलि राजकुमारपिं
५. रामग्रामया कोलिय जुजुपिं
६. वेठदीपया व्राम्हणपिं
७. पावाया मल्ल जुजुपिं

उगु इलय् कुशीनगरया मल्लपिन्सं "*भगवान वुद्ध जिमिगु गामय् परिनिर्वाण जुया विज्यात उकिं मेपिं सुयातं नं अस्थिधातु विइमखु*" धका धा:गुलिं अन ल्वापु तकं जुइत्यन । थुगु इलय् द्रोण ना जुयाच्वम्ह छम्ह व्राम्हणं दक्वसित थुकथं धाल "*वसपोल वुद्ध क्षान्तिवादीम्ह ख: उत्तम पुरुषया अस्थि विभाजनं यायेगु कारणय् ल्वापु यायेगु उचित मजू उकीं भीपिं सकलें मिलेजुया वुद्धया शरीरधातुयात च्यागू भाग यायेनु*"

अन उपस्थित सकसिनं स्वीकार या:गु लि द्रोण व्राम्हण थम्ह हे कुलिं दाना: वुद्धया अस्थिधातुयात च्यागू भागय् विभाजन यात । सकसिन

अस्थिधातु यंका स्तूप दयेकल। द्रोण ब्राम्हण अस्थिधातु दा:गु कुलि यंका स्तूप दयेकलसा पिप्पलीवनया मौर्यपिं लिवाक्क वःगुलिं अन ल्यंदुगु खरानी व हयंग्वा यंका स्तूप दयेकल। थुकथं भगवान बुद्धया अस्थि तया च्यागः व कुलि, हयंग्वा तया निगः याना जम्मां भीगः स्तुप दयेकूगु जुल।

बुद्ध परिनिर्वाण जुइधुंका निसत्या दं लिपा सम्राट अशोकं स्वक्वगु संगायन यात। सम्राट अशोकं स्वक्वगु संगायन लिपा बुद्धधर्म थी थी देशय् प्रचार याःवनेगु भ्वलय् बुद्धया अस्थिधातु तयातःगु च्यागः स्तुप मध्ये न्हयगः स्तुप स्यंका उकिइच्वंगु अस्थिधातु लिकया हाकनं मेगु ८४००० स्तूपत दयेकल। थथे अस्थिधातु दयेकेत स्तूप स्यंकूवले रामग्रामय् च्वंगु स्तूप छगः जक स्यंके मफुगु जुयाच्वन। छायधाःसा व स्तूप नागतयसं रक्षा यानातःगु जुयाच्वन।

बुद्धधर्मय् भगवान बुद्धया जीवनीलिसे स्वापु दुगु थुज्वगु घटनाया लिधंसाय् चैत्यया महत्वयात मनन यासे नेपाःया बौद्ध समाजय् नं मन्त्य् लिपा फिया चैत्य दयेकेगु परम्परा वःगु जुइफु। भीगु परम्परा कथं फिया चैत्य दयेकिइवले उकिइ अस्थिया प्रमाण स्वरुप खरानी भःचा तइ। थथे खरानी तःगु मृत शरीरया चित्तयात तथागतत्वय् लीन यायेगु भावनां यानातःगु खयेमाः। अथेहे चैत्य छचाखेरं नाग दयेकी। रामग्रामया स्तुपयात नागतयेसं रक्षा यानातःगुलिं भीसं दयेकेगु चैत्य नं नागं रक्षा यायेमा धैगु उद्देश्यं नाग दयेकीगु जुइमाः।

अस्थिधातु तया फिया चैत्य दयेकेधुंका तिं कथि स्वपु चिना नुय् छत्रं चैत्यय् कुइका पूजा याइ।

थथे पूजा यायेवलं थुकथ वाक्य ब्वनी ।

ओं वज्रगन्धे स्वाहा ।

ओं वज्रपुष्पे स्वाहा ।

ओं वज्रधूपे स्वाहा ।

ओं वज्रदीपे स्वाहा ।

ओं वज्रनैवद्य स्वाहा ।

अग्नि संस्कार क्रिया यायेगु भ्वलय् थुलि ज्या सिधयेका न्हयपुंइ तया पुंइ हायका सादुरुं लुनाः थल भोपुइका छें लिहांवइ ।

दीपय् यायेमाःगु दक्वं ज्या क्वचायेका मनाःवंपि छेंजःपि दक्व छेंय् लिहांवइ । छेंय् दुहां दुहांवये न्हयः सकसितं शुद्ध यानाः दुकायेगु भावना वलिं पियाः दुकाइ ।

४. निष्कर्ष

संसारय् जन्म जुइपिं गुलि न प्राणीपिं दु इमिगु छन्हु अवश्य न मृत्यु जुइ थ्व संसारयागु प्राकृतिक नियम खः । थ्व नियम सु प्राणीपि अलग्ग जुइफैमखु । गुलिं याकनं मृत्यु जूसा गुलिं भचा लिपा मृत्यु जुइ । मनू सभ्य प्राणी जूगुलिं इमिसं थःगु जीवनय् म्वाना च्वंवले जकमखु मिइधुंका तक्क न थीथी कथंया संस्कार यायेगु दयेकाथकूगु खनेदु । थ्वहे संस्कारया विकास जुजुं वनेगु भ्रवलय् संसारय् च्वंपि थी थी कथंया मनूतयसं थःथःगु हे वातावरण व परिवेश कथं सीइधुंका यायेगु संस्कारया विकास यात । थ्वहे भ्रवलय् नेपालमण्डल दुने च्वंपिं वौद्धजनपिन्स न थःगु हे पहयागु सिइधुंका यायेगु अग्नि सस्कार कियाया विकासयात गुगु संस्कार वुद्धधर्मया लिधंसाय् निर्माण जुयाच्वंगु खनेदु । थ्व संस्कारयात व्यवस्थित रुपं न्ह्याका यंकेयानितिं सनागुठी वा सीगुठी समेत दयेका तयातःगु खनेदु ।

सुनं प्राणीया मृत्यु जुइधुंका वं छु जन्म काइ धैगु व व्यक्तिं यानावःगु कुशल वा अकुशल कर्मय् निर्भर जुइ । न्ह्यागु हे कथंया कुशल वा अकुशल कर्म याना वःम्ह व्यक्ति जूसां वयात निर्वाण पद लायेमा धैगु कामनार्थ जत्र छक खवं छक चाःहुला लः त्वंकेगु, दुर्गतिइ गुवलें मलायेमा धैगु उद्देश्य दुर्गति परिशोधन धारणी व्वनेगु परम्परा नेवाः वौद्ध समाजय् जुयावयाच्वंगु खनेदु । वौद्ध समाजय् याइगु थपिं कियात अप्व धैथें वुद्धया जीवनीइ जूगु घटनाया लिधंसाय् याना वयाच्वंगु खनेदु । थुकें छखे वुद्धया जीवनय् जूगु घटनायात थःगु जीवनय् नं साक्षात्कार यायेगु कुतः याःगु खने दुसा मेखे वुद्धया कालनिसें यानावःगु वौद्ध परम्परायात निरन्तरता विइगु कुतःयाःगुं खनेदु । गुकिया आधारय् नेवाः वौद्ध समाजय् यानावयाच्वंगु अन्तिम अग्नि संस्कार किया वुद्धकालनिसें वःगु थ्व छगू जीवन्त वौद्ध संस्कार खः धका अनुमान यायेफु ।

५. सन्दर्भ ग्रन्थ

जोशी , लालमणि(सं) - **वज्रच्छेदिकाप्रज्ञापारमिता**, सारनाथ . केन्द्रीय उच्च तिब्वती शिक्षा संस्थान, इ.स. १९७८ ।

वज्राचार्य, दुण्ड वहादुर (अ.)- **दीघनिकाय**, यलः वीरपूर्ण पुस्तक संग्रहालय, वि.सं. २०५६ ।

दुर्गतिपरिशोधन तन्त्र (अ.प्र.) ने.सं. ७५७ ।

दुर्गति परिशोधन तन्त्र (अ.प्र) ने.सं. ९१३ ।

Skorupski,Tadeusz –**The Sarvadurgati parisodhana Tantra,** Delhi. Motilal Banarasidass. 1983 .

६. परिशिष्ट

दुर्गति थारणी दुगु नेपाल सम्बत् ७५७ स च्वयातःगु दुर्गति परिशोधनतन्त्रया छपाः पौ

दुर्गति धारणी दुगु नेपाल सम्बत् ६१३ स च्वयातःगु दुर्गति परिशोधनतन्त्रया छपाः पौ

इन्द्ररत्न वज्राचार्य
जन्म वि.सं. १९६५ आषाढ
दीवंगत वि.सं. २०४३ चैत्र शुक्ल तृतीया

नानीमाया वज्राचार्य
जन्म वि.सं.१९६८
दीवंगत वि.सं. २०३७ श्रावण कृष्ण तृतीया